

AZ ANYANYELVI OKTATÁS ÉS A KISEBBSÉGI MAGYARSÁG SZLOVÁKIÁBAN MOTHER-TONGUE EDUCATION AND HUNGARIAN MINORITY IN SLOVAKIA

SZABÓ TÜNDE*

Az alábbi tanulmány a Szlovákiában élő kisebbségi magyarság helyzetével és anyanyelvi oktatásával foglalkozik. A szerző szemügyre veszi a nyelvpolitika és az oktatás összefüggéseit, továbbá az államhatalom befolyását az anyanyelvi oktatásra és a kisebbség helyzetére. Bemutatja a népszámlásai adatokat évekre visszamenőleg, melyek alapján a magyarság lélekszámának csökkenése észlelhető. Összefüggésben e jelenséggel több tényezőt is felsorol, amelyek ezt előidézhették. Részletesen kitér azokra a dokumentumokra és nyelvtörvényekre, amelyek a Felvidéken élő magyarság nyelvhasználatát és oktatásrendszerét szabályozzák. Az oktatásügyet érintően a szerző bemutat néhány statisztikai adatot, majd felsorolja a kisebbségi oktatásrendszert érintő újabb szabályozásokat.

Kulcsszavak: kisebbségi magyarság, anyanyelvi oktatás, nyelvhasználat, nyelvtörvények

This paper is dealing with the situation of Hungarian minority and their education in Slovakia. The writer is taking into consideration the connection between language policy, education and government's influence to the mother-tongue education, and Hungarian minority. It shows data from the previous year's census. According to this data the Hungarian minority has been decline. In the context of this phenomenon several factors are listed that may have caused this. It is dealing with documents and rules which governs the usage of Hungarian language, as a minority language and educational system is Slovakia. The author presents some statistical data about educational system and the new regulation of this system.

Keywords: Hungarian minority, mother-tongue education, language use, language rules

Bevezetés

A kisebbségi magyarság helyzetét, oktatásügyét és nyelvi jogait nagyban befolyásolja a mindenkori államigazgatás. A rendszerváltás óta a szlovákiai magyar kisebbség nyelvi jogait érintő nyelvtörvények folyamatos változtatáson mentek keresztül. Ennek következtében a magyar nyelv státusza és oktatása is lényegesen változott a Szlovák Köztársaságban. Ha a Szlovákiában történő magyar nyelvű oktatással és a magyar nyelv oktatásával foglalkozunk, akkor mélyen bele kell tekintenünk a magyar kisebbséget érintő nyelvpolitika kérdéskörébe. Eerre azért van szükség, mivel a kisebbségi magyar nyelvű oktatás részben didaktikai, részben pedig nyelvpolitikai kérdés.

Szlovákia a B-típusú államok közé sorolható, ami azt jelenti, hogy az államnyelv a többségi nyelv, és a kisebbségi nyelvhasználat is jogilag szabályozott (Szabó Mihály 2011:

* SZABÓ TÜNDE

Selye János Egyetem, Tanárképző Kar,
Magyar Nyelv és Irodalom Doktori Iskola
Révkomárom
St0785@selyeuni.sk

12). Jelen munkában röviden érintem azokat a nyelvtörvényeket, melyek ezt szabályozzák. Szlovákia 1995-ben csatlakozott a Kisebbségvédelmi Keretegyezményhez, majd 2001-ben a Regionális vagy Kisebbségi Nyelvek Európai Chartáját is elfogadta (Szabó Mihály 2011: 15). Ez bizonyos szempontból nagy előrelépést jelentett a szlovákiai magyarság számára. A tanulmányban a fő célom a szakirodalom részletes megismertetése az anyanyelvű oktatást és a szlovákiai magyar lakosságot illetően. Továbbá összegezni szeretném azokat a dokumentumokat, amelyek a kisebbségi magyarság létét érintik a Felvidéken. Fontos tehát kitérni az 1999-ben hatályba lépett 184/1999 számú törvényre és az újonnan 2011-ben módosított 828/2011 számú rendeletre is. Mindkét dokumentum a nemzeti kisebbségi nyelvek használatát szabályozza.

A nyelvpolitikai kérdéseket illetően több ízben is hivatkozom az említett dokumentumokon kívül a Szlovák Köztársaság Alkotmányának a kisebbségekre vonatkozó cikkelyeire és a Regionális vagy Kisebbségi Nyelvek Európai Chartájára. Hierarchikus sorrendet létrehozva főképpen a nyelvpolitika területére korlátozódik a tanulmányom. A nyelvpolitikai kérdések egyik dimenziójának tekinthető a magyar kisebbség oktatásügye. Részletesebben kifejtve ide sorolható a tankönyvpolitika, nyelvtervezés és a szlovákiai magyar oktatásrendszer is.¹

1. A nyelvpolitika és az oktatás összefüggései

Bizonyos, hogy az egyén akkor tudja az ismereteit a legeredményesebben fejleszteni, ha az anyanyelvén teheti ezt meg. Egyre többször tapasztalható, hogy a magyar családok gyermekei szlovák tannyelvű iskolába kerülnek. Döntésüket a szülők általában azzal indokolják, hogy ha gyermeküket magyar tannyelvű alapiskolába íratják be, korlátozzák a majdani érvénysülésüket. Nem veszik azonban figyelembe, hogy egy magyar anyanyelvű gyermek szlovák iskolába kerülése a gyermek számára visszafordíthatatlan károkat okozhat. Induljunk ki abból, hogy egy magyar közegben élő 6 éves gyermeknek mekkora feladatot jelent megbirkózni a teljesen új szlovák környezettel. A szlovák nyelv tudásának hiányával kerül az iskolába, ami a későbbiekben akár abban is gátolhatja majd, hogy középiskolai vagy egyetemi tanulmányait elvégezze. Az említett példa is nagyban hozzájárul ahhoz, hogy a szlovákiai magyar kisebbség alacsony százaléka magasán iskolázott a többségi nemzethez viszonyítva (Révész 1999: 29). Nyilvánvaló viszont, hogy ezt elősegítik a következő tényezők is: a szlovákiai magyarság főként vidéken, falvakban él; a magyar kisebbség által lakott területeken alacsonyabb az átlagkereset és magasabb a munkanélküliek aránya – az említett területek gazdaságilag többszörösen is hátrányosak (Lanstyák–Szabó Mihály 2011: 502).

Az oktatás formájára és főként tartalmára mindenkor nagy befolyást gyakorol a hatalmon lévő kormány. Szlovákiára és a Kárpát-medence többi országára is a központosított oktatáspolitikája jellemző. Ebből az következik, hogy minél inkább centralizált egy állam struktúrája, annál nagyobb nehézségeket okoz nem kormányzati pozícióban lévő csoportnak beleszólni az oktatás tartalmába. Az adott ország kisebbségekkel szemben folytatott politikája határozza meg a kisebbségi oktatást és a nyelvpolitikát (vö. Lanstyák–Szabó Mihály 2011: 501).

¹ Megjegyzés: A jelen tanulmány az ELTE BTK Félúton című konferenciáján elhangzott előadás alapján íródott, annak kibővített és szerkesztett változata.

A nyelvpolitika és a nyelvi tervezés szorosan összefüggnek, mivel az egyes rendeletek hatálybalépése a nyelvi tervezés segítségével történik. Pontosabb megfogalmazásban a nyelvi tervezés „... a nyelv vagy a nyelvhasználat befolyásolását célzó tervezés. Olyan szándékos erőfeszítéseket jelent, amelyek célja az emberek viselkedésének befolyásolása a nyelv/nyelvek elsajátításával, szerkezetével és használati funkcióival kapcsolatosan.” (Kontra 2005: 17). A definíció szoros kapcsolatba hozható a szlovák nemzetállam kisebbségi politikájával. A nyelvi tervezés egyik alfaja az úgynevezett elsajátítás-tervezés, mely az oktatás tannyelvi tervezését foglalja magába. Ha valamelyest is foglalkozunk a szlovákiai magyar kisebbségi oktatás szabályozásával, felismerhetővé válik, hogy a magyar tannyelvű iskolák csökkentése, felszámolása célirányos. A folyamat beteljesítésével máris az integrációnak tesznek eleget. Holott az anyanyelvű oktatás korlátozásának fontosságát alátámasztó érvek között az integráció nem szerepel. Lanstyák István és Szabó Mihály Gizella tanulmányában olvasható, hogy az államigazgatás a gazdasági helyzethez mérten indokolja a magyar tannyelvű iskolák csökkentésének fontosságát. Érveikkel megcélözzák egyaránt a többségi nemzet és a kisebbség tagjait is. A többségi állampolgárok megszólítására irányuló érvek a következők: a kisebbségi iskolahálózat fenntartása sokba kerül – a jelen gazdasági helyzetben az állami kassza nem tud az adófizetők pénzéből a kisebbségi oktatásra áldozni. Véleményük szerint a kisebbségi tanulóknak adott a lehetőségük, hogy a szükséges tudásanyagot a többségi nyelven sajátítsák el. Az államigazgatás nézeteit követve a többségi nyelven való oktatás a kisebbségi tanulók szempontjából is indokoltabb lenne, mivel ez megkönnyítené a jövőbeli érvényesülésüket. Ezzel az indokkal a kisebbségi szülőket célozzák meg. Érvelésük alátámasztásában a műveltségi mutatókra hivatkoznak, melyek alapján a kisebbségi magyarság iskolázottsága alacsonyabb, mint a többségi nemzeté (Lanstyák–Szabó Mihály 2011: 502).

Az említett argumentumoktól eltekintve is a kisebbségi oktatás korlátozása többféleképpen történik. Ilyen például a kisebbségi iskolahálózat folyamatos leépítése, mely abban nyilvánul meg, hogy a magyar tannyelvű iskolák diákjainak száma egyre csökken, és erre hivatkozva egyáltalán nem nyílnak számukra osztályok, vagy egyre kevesebb osztályt nyitnak az oktatás mindhárom szintjén. Ezenkívül az állam tudatosan nem fordít kellő figyelmet a magyar tannyelvű iskolákban a szlovák tanórákon használatos módszerek korszerűsítésre. A magyar anyanyelvűek szlovák nyelvre való oktatásában nem ugyanazokat a módszereket alkalmazzák, mint más idegen nyelvekében. A szlovák nyelv tanításának és a szlovák órán használatos módszertannak a célja az államnyelv elsajátítása és a kétnyelvűség elérése. A Szlovák Köztársaság nyelvpolitikáját figyelembe véve megállapítható, hogy országunk inkább a felcserélő kétnyelvűséget részesíti előnyben, mintsem a hozzáadó kétnyelvűséget. Az utóbbi elérése sokkal eredményesebb lehetne a magyar tannyelvű iskolákban mind a szlovák nyelv oktatása, mind pedig elsajátítása szempontjából. Sajnos a felcserélő kétnyelvűségre való törekvés miatt a szlovákiai magyar etnikum számára a kétnyelvűség fogalma egyfajta félelmet, gátlást okoz. Sok esetben a magyar kisebbség attitűdje negatív az államnyelvvél szemben. Úgy véljük, hogy sokkal nagyobb előrelépést jelentene a nemzeti nyelv elsajátításában, ha az állam támogatná az anyanyelvű oktatás fejlődését és differenciáltan kezelné az anyanyelv és a többségi nyelv oktatását. A kétnyelvűségre való törekvés hatékonyságát növelné továbbá, ha nem csak a magyar kisebbség felé irányulna. Előrelépést jelenthetne, ha a többségi nemzet tagjai is lehetőséget kapnának a kisebbségi nyelvének elsajátítására.

2. A szlovákiai magyar kisebbség

Szlovákia területi eloszlását tekintve a magyar kisebbség az ország Magyarországgal határos déli részén él, ami mintegy 8400 négyzetkilométernyi területet ölel fel (Simon 2012: 479). Ezen a területen a magyar lakosság számaránya helyenként a 100%-ot is eléri. A Csehszlovák Köztársaság megalakulásától napjainkig a szlovákiai magyarság lélekszáma fokozatosan csökken. 1910-ben ezen a területen a magát magyarnak valló lakosság 884 ezer, azaz az összlakosság 30,3%-a. 1921-re már nagymértékű csökkenés észlelhető. A magyar nemzetiségűek a többségi nemzethez viszonyítva az összlakosság 21,7%-át teszik ki. Az említett évek népszámlálási adataira is érvényes, hogy a magyar identitást nem csak a nemzetiség szerinti csoportosítás határozza meg. Sokan az anyanyelvük alapján vallják magukat magyarnak, azonban a népszámlálás csak a nemzetiségi hovatartozásukat veszi figyelembe (Gyurgyík 2008:155). 1921-től 2001-ig Szlovákia lakossága 3 milliőről 5,38 millióra nőtt. A szlovákiai magyarság száma ellenben 651 ezerről 527 ezerre csökkent, azaz 21,7%-ról 9,7%-ra (Gyurgyík 2008: 156). A legutóbbi, 2011-es népszámlálási adatok alapján a Szlovák Köztársaság összlakosságának 8,5%-a vallotta magát magyar nemzetiségűnek és 9,4%-a magyar anyanyelvűnek. Összehasonlítva a feltüntetett százalékarányokat a 2001-es népszámlálás adataival, csökkenés észlelhető. 2001-ben a magyar nemzetiségűek az összlakosság 9,7%-át alkották, míg a magyar anyanyelvűek 10,7%-át. A magyar kisebbség 7,3%-a leggyakrabban a magyar nyelvet használja a nyilvános nyelvhasználat során. A lakosság 8,7%-a otthon, családjá körében magyarul beszél.²

A magyar kisebbség lélekszámának csökkenését több tényező is elősegíti, melyek közül néhányát már feltüntettem. Az eddig még nem említett etnokratikus állami ideológiának is nagymértékben tulajdonítható a magyar etnikum csökkenése Szlovákiában. A szóban forgó ország kisebbségi politikáját illetően az asszimilációra való törekvés az esetek többségében rejtve, de mégis fellelhető. Ez pedig sajnos legfőképp az oktatás területén csapódik le.

A többségi nemzet tagjainak és a magyar kisebbségnek az együttélését és kapcsolatát a Szlovák Köztársaságban több összetevő is befolyásolja. Bizonyos, hogy ez a kapcsolat inkább negatív, mint pozitív töltetű. Röviden kitérek Juraj Dolník egyik tanulmányára, amelyben a többségi nemzet és a kisebbség együttélésével foglalkozik. Összegzi azokat a tényezőket, amelyek elengedhetetlenek a megfelelő viszonyok kialakításához. Véleménye szerint két alapelv figyelembevétele szükséges. Az első alapelv az ezen a területen élő őshonos népet érinti. Az itt élő őshonos magyar népnek kulcsfontosságú szerepe van a Szlovák Köztársaság működésében. A magyarság Szlovákia állampolgárainak szerves részét képezi, nem csak kiegészíti azt. A jelenlegi kisebbségi politikát figyelembe véve a szlovákiai magyar kisebbség egy olyan tényező, melynek beolvasztására van szükség a többségi nemzet tagjai közé. Szerzőnk azt feltételezi, hogy a természetes rend megsértése az egyik oka a jelenleg érzékelhető többségi nemzet hozzáállásának a kisebbségi magyarsághoz (Dolník 2012: 14). A második alapelv pedig arra utal, hogy az állam kötelessége lenne biztosítani az említett rend visszaállítását, mely előfeltétele a kisebbségi és a többségi lakosság együttélésének. Ennek megteremtése biztosítaná mindkét fél számára, hogy az állam alkotórészeként tekintsen magára, és ezáltal létrejönne a produktív együttélés. Azokban a közösségekben, amelyekben ezeket az alapelveket betartják, nem merül fel a kisebbség

² A 2011-es népszámlálás adatai megtalálhatók: www.scitanie2011.sk

problematikája (Dolník 2012: 15). E természetes együttélés egyik korlátozó tényezője a nyelvtörvényekkel történő nyelvhasználati szabályozás is, melyekkel a következő részben foglalkozom.

3. A kisebbségi nyelvtörvények tükrében

A nyelvtörvények által történő szabályozás még a Csehszlovák Köztársaság idejében megkezdődött. A dolgozat e fejezetében főként a nyelvhasználatot szabályozó dokumentumokat érintem. A szocializmus beköszöntével a Csehszlovák Köztársaság új alkotmányt hozott létre, melyet 1960. június 11-én fogadott el. A szóban forgó dokumentum kiemelése azért fontos, mert a Csehszlovák Köztársaság jogrendszere az ezt megelőző években az anyanyelvi oktatás jogát nem biztosította. A kisebbségi oktatás szempontjából az új alkotmány pozitív változásokat hozott. A 186/1960 iskolatörvény 29. paragrafusának 2. pontja, mely a tanítási nyelvre vonatozik, kimondta, hogy azokban az iskolákban, amelyeket a magyar, ukrán és lengyel tanulók számára hoztak létre, a tanítási nyelv megegyezik a tanulók anyanyelvével. Továbbá a törvény meghatározta, hogy ezekben az iskolákban kötelező a cseh és a szlovák nyelv oktatása. Ezen paragrafus 4. pontjában olvasható, hogy az iskolaügyi és kulturális minisztérium engedélyezheti, hogy egyes iskolákban bizonyos tantárgyak más nyelven is oktathatók, mint cseh és szlovák nyelven.³

Jelenleg Szlovákiában a magyar nyelv státuszát és a használatát több törvény is szabályozza. Elsőként a Szlovák Köztársaság Alkotmányát emelem ki, mely 4. fejezetének 33. és 34. cikkelye szerint a következő jogok illetik meg a kisebbségi nemzetiségeket:

33. cikkely

Senkinek nem válhat hátrányára a nemzetiségi kisebbséghez vagy etnikai csoporthoz való tartozás.

34. cikkely

(1) A Szlovák Köztársaságban nemzetiségi kisebbséget vagy etnikai csoportot alkotó állampolgároknak biztosítva van a sokoldalú fejlődésükhöz való joguk, főleg az a joguk, hogy a kisebbség más tagjaival vagy csoportjaival együtt fejlesszék saját kultúrájukat; az a joguk, hogy információkat terjesszenek és kapjanak saját anyanyelvükön; a nemzetiségi egyesületekbe való szerveződési joguk; valamint művelődési és kulturális intézmények alapításához és fenntartásához való joguk. A részleteket a törvény szabályozza.

(2) A nemzetiségi kisebbségekhez vagy etnikai csoportokhoz tartozó állampolgároknak a törvényben meghatározott módon és feltételek mellett az államnyelv elsajátításához való joguk mellett biztosítva van:

- a) a saját anyanyelvükön való művelődés joga,
- b) nyelvük hivatali érintkezésben való használatának a joga,
- c) a nemzetiségi kisebbségeket és etnikai csoportokat érintő közügyek megoldásában való részvételi joguk.

³ A 186/1960 iskolaügyi törvény megtalálható:

<http://dediserver.eu/hosting/ethnodoc/data/CS19601512.pdf>, 2013.4.14., 12.22

(3) A nemzetiségi kisebbségeknek és etnikai csoportoknak az alkotmányban lefektetett ezen jogai nem vezethetnek a Szlovák Köztársaság területi egységének és szuverenitásának veszélyeztetéséhez és a többségi lakosság diszkriminációjához.⁴

A nyelvhasználatra vonatkozik továbbá az 1995-ben hatályba lépett államnyelvtörvény és az 1999-ben kinyilvánított kisebbségi nyelvhasználati törvény. Az utóbbi 2011-ben újabb változtatásokkal bővült. A 2011-es kisebbségi nyelvhasználati törvény, összehasonlítva az 1999-es variánssal, több változást is hozott, melyekről a későbbiekben részletesen szólnunk. A szlovákiai magyarság számára nagy előrelépést jelentett Szlovákia 1995-ös csatlakozása az ún. keretegyezményhez (Keretegyezmény a Nemzeti Kisebbségek Védelméről)⁵. A nyelvhasználatra vonatkozó jogrendszer biztosításában nagy szerepet tölt be a Regionális vagy Kisebbségi Nyelvek Európai Chartája (tovább charta), melyet Szlovákia 2001-ben ratifikált.

A keretegyezményhez való csatlakozás bizonyos mértékben elősegítette a magyar nyelv létezésének és fennmaradásának feltételeit a Szlovák Köztársaságban. Az említett egyezmény szakértői bizottsága több ízben is kitért az államnyelvtörvény⁶ azon rendelkezéseire, melyek hátrányba szorítják a kisebbségi nyelvhasználatot. A bizottság úgy vélekedett a rendeletekről, hogy: „...az egyes rendelkezései a szólásszabadság megsértéseként értelmezhetők, másrészt pedig a szelleme olyan, hogy elbizonytalanítja a kisebbségeinket, valójában «elriasztja» őket attól, hogy az anyanyelvüket használják.” (Szabó Mihály 2011: 15) Három monitorozási ciklusra került sor. Röviden összefoglalva: a keretegyezmény végrehajtásáról készített első szakértői jelentésben a bizottság azt javasolja, hogy az államnyelvtörvény korlátozásait a kisebbségi nyelvtörvényeket illetően át kell fogalmazni. A második ciklus során szintén kitértek arra, hogy az államnyelvtörvény gátolja a nyelvi jogok érvényesülését, ezáltal a kisebbség kulturális és oktatási jogát egyaránt. A harmadik ciklusban újra felmerült, hogy az államnyelvtörvény még mindig korlátozó jellegű a kisebbségi nyelvhasználati törvényt illetően. A szlovák állam részéről némi változtatás csak a második monitorozási ciklus után észlelhető (vö. Szabó Mihály 2011: 15). Az említett korlátozásokkal nem csak a keretegyezmény foglalkozott, hanem felfigyelt rá a Regionális vagy Kisebbségi Nyelvek Európai Chartája is. Például az egyik ilyen korlátozás a kétnyelvű helységnevek használatát illeti. A 270/1995 államnyelvtörvény szabályozása szerint a helységnevek megjelölése államnyelven történik. Viszont a charta által és az 1999-es kisebbségekre vonatkozó nyelvtörvény által is szabályozva van, hogy ha a két egymást követő népszámlálás során a településen állandó lakhellyel rendelkező kisebbségi lakosok száma legalább a 15%-ot meghaladja, akkor a helységnevet a kisebbség nyelvén is feltüntethető.⁷

Összehasonlítva az 1999-es és a 2011-es⁸ kisebbségi nyelvhasználati törvényeket, a következőket állapíthatjuk meg: 20%-ról 15%-ra csökkent a kisebbségi nyelv használatához szükséges határ (viszont a rendelet csak 2021-től lép hatályba), több lehetőség nyílt a kisebbségi nyelvű hivatali érintkezés terén, bővült azoknak a hivataloknak a köre, amelyekre a törvény vonatkozik. Enyhítés nélkül megmaradtak viszont például a következő rende-

⁴ A Szlovák Köztársaság Alkotmánya magyar nyelven elolvasható és letölthető a következő oldalról: http://www.onkormanyzas.sk/letoltes/torvenyek/201208071554050.460_1992_alkotmany_husk.pdf

⁵ Elolvasható a következő oldalon: <http://www.sogorcsaba.eu/docs/Keretegyezmény.pdf>

⁶ Az Szlovák Köztársaság Államnyelvtörvénye elolvasható és letölthető:

<http://www.zakonypreludi.sk/zz/1995-270#p4>

⁷ A 184/1999 számú törvény elolvasható és letölthető: <http://www.onkormanyzas.sk/torvenyek.html>

⁸ A 828/2011 számú rendelet elolvasható és letölthető: <http://www.onkormanyzas.sk/torvenyek.html>

tek: a kisebbségi nyelven sugárzott televíziós műsorokat továbbra is feliratozni kell, az önkormányzatoknak nem kötelező alkalmazniuk olyan személyeket, akik ismerik a kisebbség nyelvét. Ugyanez vonatkozik a kórházakra és a rendelőintézetekre is (vö. Szabó Mihály 2011: 23).

4. Oktatásügy

A Szlovák Köztársaság Alkotmánya előírja, hogy az államnak kötelessége biztosítani a kisebbség tagjainak az anyanyelven történő oktatást. Szlovákiában a magyar nemzetiségű kisebbség lélekszáma a legmagasabb, így az anyanyelvi oktatás is biztosítva van számukra. A magyar tannyelvű iskolák mellett helyenként az ukrán és német közösség számára is adott az anyanyelvi oktatás. Az alábbi táblázatban szemléltetjük a magyar tannyelvű iskolák számát Szlovákiában a 2012/2013-as tanévben.⁹

1. táblázat

Magyar tannyelvű iskolák Szlovákiában

	Szlovák–magyar tannyelvű	Magyar tannyelvű
Alapiskola	27	238
Gimnázium	7	19
Szakközépiskola	31	10

A táblázatból kiolvasható, hogy a magyar tannyelvű alapiskolák és középiskolák számottevően nagy része a szlovák tannyelvűekkel közös igazgatás alatt működik. A második táblázat a 2012/2013-as tanévben a magyar és szlovák tannyelvű iskolákban tanuló diákok számát jelöli. Összehasonlításképpen feltüntetünk egy kivonatot az 1971/72-es tanévből, mely a magyar tannyelvű iskolában tanuló gyerekek számát szemlélteti. Az adatokat Vörös Vince dolgozta fel, és a Szocialista nevelés című folyóirat 1973-ban megjelent számában voltak olvashatóak.

2. táblázat

A tanulók száma az iskolatípusok és az oktatási nyelv alapján

	Szlovák tannyelvű	Magyar tannyelvű
Alapiskola	398 649	30 232
Gimnázium	76 132	3 788
Szakközépiskola	7 458	7 458
Összesen	482 239	41 478

⁹ Az adatok megtalálhatók: <http://www.uips.sk/statistiky/statisticka-rocenka>

3. táblázat

A magyar nemzetiségű tanulók száma az 1971/72-es iskolai évben

Iskolatípusok	Magyar iskolába jár	Szlovák iskolába járó magyar nemzetiségű	Cseh iskolába járó magyar nemzetiségű	Összesen
Óvodák	11 559	3 171	190	14 920
Kilencéves	67 115	16 243	2 474	85 832
Lányszakiskolák	86	13	–	99
Általános (gimn.)	4 199	776	28	5 003
Ipari	1 673	597	19	2 289
Közgazdas.	753	582	10	1 345
Mezőgazd.	1 078	163	5	1 246
Erdészeti.	–	14	–	14
Könyvtáros	–	16	–	16
Pedagógiai	238	23	–	261
Konzervat.	–	53	–	53
Egészségügy.	650	32	–	682
Főiskolák	351	1336	258	1945

Százalékarányokban kifejezve:

1. A magyar tannyelvű iskolába járók száma: 87 702 = 77,13%
2. A szlovák tannyelvű iskolába járó magyar nemzetiségűek száma: 23 019 = 20,24%
3. A cseh tannyelvű iskolába járó magyar nemzetiségűek száma: 2 984 = 2,63%
4. A magyar nemzetiségű tanulók száma összesen: 113 705

A feltüntetett táblázatok számadatait figyelembe véve megállapítható, hogy a magyar tannyelvű iskolában tanuló diákok száma alig 40 év alatt a felére csökkent.

A kisebbségi oktatásban nagy előrelépésnek bizonyult a Selye János Egyetem megalapítása, mely 2003-ban nyitotta meg kapuit. Szlovákiában az egyetlen magyar nyelven oktató felsőoktatási intézmény, melyen a képzés három karon folyik. Magyar nyelvet azonban más felsőoktatási intézményekben is lehet tanulni, ilyen például a pozsonyi Koménusz Egyetem, a nyitrai Konstantin Filozófus Egyetem vagy a Bél Mátyás Egyetem. Ebben a három intézményben a magyar nyelv a tanulmányi program részeként választható. Az oktatás ezekben az intézményekben államnyelven folyik.

Dolgozatom végén röviden ismertetem a kisebbségi oktatásügy területén nemrégiben hozott újabb szabályozásokat. Törvény határozza meg, hogy az iskolai oktatásban az Iskolai Minisztérium által elfogadott tankönyvek használhatóak. A 245/2008 számú törvény a magyar tannyelvű iskolák számára lehetővé teszi, hogy az oktatás során olyan magyarországi tankönyveket is felhasználjanak, amelyeket a Magyar Köztársaság ajándékozott, amennyiben ezek a tankönyvek nem ellenkeznek a törvény céljaival és alapelveivel. A Szlovák Köztársaság Kormánya egyezményt kötött a Magyar Köztársaság Kormányával, melynek 10. cikkelye így hangzik: „A Szerződő Felek egyetértenek azzal, hogy az országuk területén működő kisebbségi oktatási és kulturális intézmények a másik Félnek oktatási,

metodikai és tudományos anyagokat, szemléltető segédeszközöket, hang- és képhordozókat, szak- és szépirodalmat ajándékozzon.” (Anyanyelv-használati útmutató, 2011: 36).¹⁰ Továbbá törvény által van szabályozva, hogy az ellenőrzést végző tanfelügyelőknek ismerniük kell annak az oktatási intézménynek a nyelvét, melyben az ellenőrzést végrehajtják. Az iskolai dokumentációt a kisebbségi tannyelvű iskolákban a 270/1995 számú törvény alapján kell folytatni. A törvény meghatározza, hogy az oktatási intézményekben folytatott pedagógiai dokumentáció az államnyelven történik. Azokban az iskolákban, ahol az oktatás a kisebbségek nyelvén történik, a pedagógiai dokumentációt két nyelven vezetik, mégpedig az intézmény oktatási nyelvén és az államnyelven (Anyanyelv-használati útmutató 2011: 39).

Összegzés

Az utóbbi esztendőkre visszatekintve a magyar kisebbség helyzete a Felvidéken javult. Nem csak a nyelvhasználatot szabályozó törvények módosításában történnek pozitív változások, hanem a szlovákiai magyarság hozzáállása is tudatosabbá vált anyanyelvének megőrzése és fejlesztése érdekében. Több magyar társulás és csoportosulás is létrejött a magyar nyelv megvédése érdekében. Ilyenek például a Kétnyelvű Dél-Szlovákiáért Mozgalom, az általunk is használt Anyanyelv-használati útmutató vagy az Anyanyelvünkért Polgári Társulás. A Facebook közösségi oldalon is több megmozdulás, a magyar anyanyelvet őrző csoport is megalakult, létrejött például a Felvidéki szlovák-magyar értelmező szótár, melyhez szabadon minden érdeklődő hozzáférhet.

Írásomban röviden összegeztem a kisebbségi magyarság mindennapi életét és nyelvhasználatát befolyásoló tényezőket. A teljesség igénye nélkül bemutattam az anyanyelvi oktatás helyzetét és az ezt szabályozó dokumentumokat. A jövőben célszerűnek tartom a jelen tanulmányban összefoglalt tényeket részletesebb szakirodalom ismeretében és további kutatások elvégzésével tovább bővíteni.

Irodalom

- Csanda S. 1971. *Harmadik nemzedék*. Pozsony: Madách Könyvkiadó.
- Dolník J. 2012. *Koexistencia majority s minoritami v Slovenskej republike (so zreteľom na slovensko-maďarské vzťahy)*. In: Jazykovo-literárno-historické dotyky slovenčiny a maďarčiny. Komárno: Univerzita J. Selyeho. 14–27 pp., ISBN 978-80-8122-039
- Gyurgyík I. 2008. *Zemny v demografickej, sídelnej a sociálnej štruktúre Maďarov na Slovensku*. In: Maďari na Slovensku (1989–2004). Šamorín: Fórum inštitút pre výskum menšín. 155–198 pp.
- Kiss J. 1996. *Társadalom és nyelvhasználat*, Budapest: Nemzeti Tankönyvkiadó Rt.
- Kontra M. 2005. *Tannyelv, (felső)oktatás, nyelvpolitika*. In: Sült galamb? Somorja–Dunaszerdahely: Fórum Kisebbségkutató Intézet–Lilium Aurum Könyvkiadó.
- Lanstyák I. 2000. *A magyar nyelv Szlovákiában*. Budapest–Pozsony: Osiris Kiadó–Kalligram Kiadó.
- Lanstyák I.–Szabó Mihály G. 2002. *Magyar nyelvtervezés*, Pozsony: Kalligram Könyvkiadó.
- Lanstyák I.–Szabó Mihály G. 2011. Szabó Mihály G. Anyanyelvi nevelés kétnyelvű környezetben. In: *Magyarok Szlovákiában VII. kötet, Nyelv*. Somorja: Fórum Kisebbségkutató Intézet.
- Lanstyák I.–Szabó Mihály G. 2011. Nyelvpolitika a kisebbségek oktatásában. In: *Magyarok Szlovákiában VII. kötet, Nyelv*. Somorja: Fórum Kisebbségkutató Intézet.

¹⁰ A Fórum Kisebbségkutató Intézet kiadásában jelent meg egy Anyanyelv-használati Útmutató, mely összegezi a kisebbségekre vonatkozó nyelvi jogokat Szlovákiában, a 2012. március 1-i jogállapotot tükrözi. Elolvasható és letölthető: www.foruminst.sk

- László B. 2006. (szerk). *Magyarok Szlovákiában IV. kötet, Oktatásügy (1989–2006)*, Somorja: Fórum Kisebbségkutató Intézet.
- Mészöly M. (szerk.) 1996. *A szlovákkérdés a XX. Században*, Pozsony: Kalligram Könyvkiadó.
- Misad K. 2011. *Az anyanyelvi nevelés problémái a szlovákiai magyar tannyelvű oktatási intézményekben*. In *Magyarok Szlovákiában VII. kötet, Nyelv*. Somorja: Fórum Kisebbségkutató Intézet.
- Pataiová H. 2005. *Perspektívy rozvoja vzdelávania a kultúry národnostných menšín*. Nitra: Pedagogická fakulta UKF.
- Révész B. 1999. *Anyanyelv – Iskola – Nemzettudat*. Dunaszerdahely: Lilium Aurum.
- Simon Sz. 2010. *Nyelvi szondázások*. Dunaszerdahely: Lilium Aurum.
- Simon Sz. 2012. *Szlovákiai magyarok és újabb nyelvtörvények*. In: „Művelődés – Identitás – Egészség.” A komáromi Selye János Egyetem Nemzetközi Tudományos Konferenciájának Tanulmánykötete. Komárom: Selye János Egyetem.
- Szabó Mihály G. 2011. *A szlovák nyelvpolitika és a nyelvhasználat jogi szabályozása Szlovákiában a rendszerváltás után*. In: *Magyarok Szlovákiában VII. kötet, Nyelv*. Somorja: Fórum Kisebbségkutató Intézet.
- Vančoné Kremmer I. 2011. *Megjegyzések a szlovákiai magyar nyelvű felsőoktatásról*. In: *Magyarok Szlovákiában VII. kötet, Nyelv*. Somorja: Fórum Kisebbségkutató Intézet.
- Vörös V. 1973. A magyar nemzetiségű tanulók száma iskoláinkban. *Szocialista nevelés*. 1973. december, XIX. évfolyam, 109–110 p.